

2-TOM, 11-SON
ANTIK YUNON FAYLASUFLARINING BARKAMOL SHAXSNI
SHAKLLANTIRISHDAGI IJTIMOY - FALSAFIY QARASHLARI

*Farg'ona davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi,
G'afurov Behruz Tolib o'g'li.*

Annotatsiya: Ushbu maqolada antik yunon falsafasi, ayniqsa Suqrot, Platon va Arastu asarlarida barkamol shaxs tushunchasi asosiy o'rin tutadi. Platon "Ideal shaxs"ni ta'riflar ekan, adolat, aqllilik va qobiliyatlarni birlashtirish zarurligini ta'kidlaydi. Arastu esa barkamollikni "o'rtacha" sifatida ko'radi, ya'ni, fazilatlar va kamchiliklar o'rtasidagi muvozanatni saqlash. Ular shaxsni rivojlantirishni axloqiy ta'lim bilan bog'ladilar. Platon, ayniqsa, ideal davlatda barkamol shaxsni tarbiyalashga e'tibor qaratganligi haqida yoritilgan.

Kalit so'zlar: antik yunon falsafasi, ideal shaxs, axloqiy qadriyatlar, formalar nazariyasi, barkamol shaxs.

Аннотация: В данной статье понятие идеального человека занимает центральное место в древнегреческой философии, особенно в трудах Сократа, Платона и Аристотеля. Когда Платон описывает «Идеального человека», он подчеркивает необходимость сочетания справедливости, ума и способностей. Аристотель, с другой стороны, рассматривает совершенство как «среднее», то есть сохраняющее баланс между добродетелями и недостатками. Развитие личности они связывали с нравственным воспитанием. Объясняется, что Платон особенно уделял внимание воспитанию совершенного человека в идеальном государстве.

Ключевые слова: древнегреческая философия, идеальный человек, моральные ценности, теория форм, совершенный человек.

Abstract: This article focuses on the concept of the perfect person in ancient Greek philosophy, especially in the works of Socrates, Plato, and Aristotle. Plato, defining the "ideal person," emphasizes the need to combine justice, intelligence, and abilities. Aristotle, on the other hand, sees perfection as the "mean," that is, maintaining a balance between virtues and vices. They linked the development of the individual with moral education. Plato, in particular, focuses on the upbringing of the perfect person in an ideal state.

Keywords: ancient Greek philosophy, ideal person, moral values, theory of forms, perfect person.

2-TOM, 11-SON

Barkamol shaxs va uni voyaga yetkazish yo'llari haqidagi nazariy-falsafiy qarashlar tarixi davomida ko'plab o'zgarishlarga va rivojlanishlarga duch keldi. Bu jarayonlarni falsafiy, psixologik va pedagogik jihatdan keng ko'lamda tadqiq qilish maqsadga muvofiqdir. Barkamol shaxs haqidagi nazariy-falsafiy qarashlar ko'p asrlik tarixga ega bo'lib, turli madaniyatlar va falsafiy maktablar tomonidan o'ziga xos yondoshuvlar bilan rivojlangan. Bu qarashlar insonning rivojlanishi, maqsadlari va ahloqiy qiyofasi bilan bog'liqdir.

Bu qarashlar rivoji antik davr, o'rta asrlar, yangi davr, zamonaviy davr va hozirgi davr falsafasida rivojlanib bordi.

1. Antik yunon falsafasi, ayniqsa Suqrot, Platon va Arastu asarlarida barkamol shaxs tushunchasi asosiy o'rin tutadi. Platon "Ideal shaxs"ni ta'riflar ekan, adolat, aqllilik va qobiliyatlarni birlashtirish zarurligini ta'kidlaydi. Arastu esa barkamollikni "o'rtacha" sifatida ko'radi, ya'ni, fazilatlar va kamchiliklar o'rtasidagi muvozanatni saqlash. Ular shaxsni rivojlantirishni axloqiy ta'lim bilan bog'ladilar. Platon, ayniqsa, ideal davlatda barkamol shaxsni tarbiyalashga e'tibor qaratgan. Suqrot va Platon shaxsni rivojlantirishda axloqiy ta'limning muhimligini ta'kidlaganlar.

Suqrot o'z ta'lim metodida savol-javob usulini qo'llagan. Bu orqali o'quvchilarni o'z fikrlarini shakllantirishga va axloqiy qadriyatlarni anglashga undagan. U "O'zingni bil" degan shior bilan tanilgan, bu esa o'z-o'zini anglash va shaxsiy rivojlanishning asosiy nuqtasi sifatida ko'rilgan.

Suqrotning barkamol shaxsni voyaga yetkazishdagi nazariy va falsafiy qarashlari asosan quyidagi asosiy tamoyillarga tayanadi: O'z-o'zini bilish: Suqrotning "O'zini bilish¹" g'oyasi insonning o'z bilimlari va cheklovlarini anglashini talab qiladi. U shaxsning ichki dunyosini o'rganish va shaxsiy rivojlanish uchun muhim ahamiyatga ega.

Dialektik usul: Suqrot o'z fikrlarini o'quvchilar bilan savol-javob usuli orqali muhokama qilardi. Bu usul, shaxslarni chuqur o'ylashga va o'z qarashlarini shakllantirishga yordam beradigan metod hisoblanadi.

Axloqiy qadriyatlar: Suqrot uchun axloqiy rivojlanish muhimdir. U yaxshilik va yomonlik, adolat va nohaqlik haqida chuqur o'ylashni, shaxsni o'z axloqiy qarorlarini anglashga undagan.

Hayotiy tajribalar: Suqrot shaxsning tajribalaridan o'rganishini ta'kidlaydi. Har bir tajriba shaxsning axloqiy va intellektual jihatdan rivojlanishiga hissa qo'shadi.

¹ Platon. Apologiya (Sokrat dialoglari). – T.: G'afur G'ulom, 1985. – 9 b.

2-TOM, 11-SON

Barkamollik maqsadi: Suqrot barkamol shaxsni haqiqatni izlash va o'z axloqiy mas'uliyatlarini anglashga qodir inson sifatida ko'radi. U shaxsning harakatlari va qarorlarini chuqur o'ylashni muhim deb biladi.

Ma'naviy taraqqiyot: Suqrot uchun barkamollik, shaxsning ma'naviy taraqqiyoti bilan bog'liq. U insonlarni doimo o'zlarini rivojlantirishga, o'z bilim va tajribalarini oshirishga undagan.

Umuman olganda, Suqrotning nazariy va falsafiy qarashlari, barkamol shaxsni shakllantirish jarayonida bilim, axloqiy qadriyatlar, o'z-o'zini anglash va tajribadan o'rganishga katta ahamiyat beradi. U shaxsiy rivojlanishni doimiy jarayon sifatida ko'rgan. Bu esa shaxsning barkamolligini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Platon "Republika" asarida ideal davlatni tasvirlab, unda barkamol shaxsni tarbiyalashga alohida e'tibor qaratadi. U davlat rahbarlari va hukmdorlar axloqiy fazilatlar bilan jihozlangan bo'lishi kerakligini, shuning uchun ularning tarbiyasiga katta ahamiyat berilganini ta'kidlaydi. Platon, shuningdek, bilim va bilish jarayonini axloqiy ta'lim bilan bog'lab, o'z-o'zini anglash orqali shaxsning rivojlanishiga olib kelishini ta'kidlaydi. U shaxsning yuqori darajadagi bilimga ega bo'lishi, axloqiy fazilatlarini rivojlantirishga yordam beradi, deb hisoblagan. Platonning "Republika" asarida barkamol shaxsni voyaga yetkazish masalasi juda muhim o'rin egallaydi. Asarda Platonning nazariy va falsafiy qarashlari quyidagi asosiy jihatlarga asoslanadi.

Ideal davlat va barkamol shaxs: Platon barkamol shaxsni shakllantirish uchun ideal davlat tuzilishi kerak deb hisoblaydi. U davlatni uchta asosiy qatlamga ajratadi: boshqaruvchilar, harbiylar va dehqonlar. U "har bir qatlam o'z vazifasini bajarishi kerak va bular birgalikda barkamol shaxsni shakllantirishga hissa qo'shadi"² deydi.

Ta'lim tizimi: U barkamol shaxsni shakllantirishda ta'limni muhim rol o'ynashini ta'kidlaydi. Platon ta'lim jarayonini umr bo'yi davom etadigan bir jarayon sifatida ko'radi. O'qitish va o'z-o'zini rivojlantirish, shaxsni axloqiy va intellektual jihatdan yetuk inson bo'lishiga yordam beradi.

Axloqiy qadriyatlar: Platon barkamol shaxsni shakllantirishda axloqiy qadriyatlarni muhim deb hisoblaydi. U yaxshilik, adolat va haqiqatni izlash zarurligini ta'kidlaydi. Shaxsning axloqiy taraqqiyoti, uning haqiqiy baxt va barkamollikka erishishida asosiy omil hisoblanadi.

² Platon. *Respublika*. – T.: O'zbekiston, 1999. –B.118-120.

2-TOM, 11-SON

Suqrotning ta'limotlari: Platon o'z asarida Suqrotning fikrlarini davom ettiradi. U o'z-o'zini bilish va o'z ichki imkoniyatlarini anglashni barkamol shaxsning asosiy xususiyatlari sifatida ko'radi.

Ruh va tana: Platon ruhning tana bilan aloqasini muhokama qiladi. U ruhning uch qismga bo'linishini ta'kidlaydi: mantiqiy, xohish va jasoratli. Barkamol shaxs, bu qismlarning muvozanatini saqlashi kerak deb hisoblaydi.

Formalar nazariyasi: Platonning formasini ideal tushunish, barkamol shaxsni shakllantirishda muhimdir. U "ideal yoki mukammal shakllarni anglash, shaxsning rivojlanishida muhim rol o'ynaydi"³ deya ta'kidlagan.

Platonning "Republika" asarida barkamol shaxsni shakllantirishdagi nazariy va falsafiy qarashlar, ideal davlat tuzish, ta'lim, axloqiy qadriyatlar va ruhning qism-qismlariga bo'linishiga asoslanadi. U, bu omillar birgalikda shaxsni barkamol, axloqiy jihatdan yetuk va mantiqiy fikrlovchi inson bo'lishiga yordam berishini ta'kidlaydi.

Suqrot va Platonning axloqiy ta'limga e'tibori shaxsni shakllantirish va rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Ularning g'oyalari zamonaviy ta'lim va tarbiya tizimlarida ham o'z aksini topgan.

Arastu "barkamollikka o'z-o'zini rivojlantirish va fazilatlarni tarbiyalash orqali erishish mumkin"⁴ deb ta'kidlagan. U axloqiy fazilatlar bilan bilim o'rtasida muvozanatni saqlash zarurligini ko'rsatgan. Uning g'oyalari ta'lim, axloq va shaxsiy rivojlanish jarayonida muhim o'rin tutadi. Arastu shaxsning o'z ichki potensialini ochishiga e'tibor qaratgan. U insonning o'z imkoniyatlarini amalga oshirish uchun doimiy ravishda o'z ustida ishlashi kerakligini ta'kidlaydi. U axloqiy va intellektual fazilatlarni ajratib ko'rsatgan. Unga ko'ra, barkamol shaxs fazilatlarni rivojlantirish orqali hayotdagi muammolarni hal qilishni o'rganadi. Arastu axloqiy fazilatlar bilan bilim o'rtasida muvozanatni saqlashning zarurligini ko'rsatadi. U, axloqiy fazilatlar bilimga asoslangan bo'lishi kerakligini ta'kidlaydi, chunki bilim insonni to'g'ri qarorlar qabul qilishga yo'naltiradi. U ta'lim jarayonida axloqiy fazilatlarni shakllantirish uchun amaliy tajribalarni va ijtimoiy aloqalarni muhim deb hisoblaydi. Arastu barkamol shaxs va uni voyaga yetkazish bo'yicha o'z nazariy va falsafiy qarashlarida bir qator muhim g'oyalarni ilgari suradi.

³ Platon. *Respublika*. – T.: O'zbekiston, 1999. – B.122-123.

⁴ Aristotel. *Nikomax axloqi*. – T.: Fan, 2015. – 29 b.

2-TOM, 11-SON

ADABIYOTLAR RO'YXATI (REFERENCES)

1. Platon. Apologiya (Sokrat dialoglari). – T.: Gʻafur Gʻulom,1985. – 9 b.
2. Platon. Respublika. – T.: Oʻzbekiston,1999. –B.118-120.
3. Platon. Respublika. – T.: Oʻzbekiston,1999. –B.122-123.
4. Aristotel. Nikomax axloqi. – T.: Fan,2015. – 29 b.
5. Аль-Фараби. Социально-этические трактаты. –Алма-Ата: Наука, 1973. –347 с.
6. Teshaboyev M.M “Principles of "religious culture" and principles of consequences of implementation” // International scientific journal «Theoretical & Applied Science» registered in France. p-ISSN: 2308-4944 (print), e-ISSN: 2409-0085(online), Vol.78, Issue 10, October 2019. -P 669-672.
7. Teshaboyev M.M “Principles of "religious culture" and principles of consequences of implementation” // International scientific journal «Theoretical & Applied Science» registered in France. p-ISSN: 2308-4944 (print), e-ISSN: 2409-0085(online), Vol.78, Issue 10, October 2019. -P 669-672.
8. Teshaboyev M.M “Huquqiy-falsafiy tafakkur tarixida ijtimoiy adolatga nisbatan turlicha yondashuvlar” // Scientific Bulletin of NamSU-Научный вестник НамГУ-NamDU ilmiy axborotnomasi–2023-yil_4-son
9. Gʻaybullayeva N.N “Boshlangʻich sinf oʻquvchilarini qarama-qarshiliklar asosida ijodkorlik faoliyatini Gʻaybullayeva N.N shakllantirish yoʻllari”// In Volume1,issue7of Results of National Scientific Research Journal 2022 ISSN 2181-3639 Uzbekistan 21.10.2022

